

(กสม. แลงข่าวเด่นประจำสัปดาห์ ครั้งที่ 25/2566)

กสม. ชี้กรณีดีเอสไอยึดโทรศัพท์เจ้าหน้าที่ในสังกัดไปตรวจสอบ เป็นการละเมิดสิทธิในความเป็นส่วนตัว
- แนะสภาฯ ไทยแก้ไขแบบคัดกรองความเสี่ยงการรับบริจาคเลือด
ระมัดระวังการตีตราและจำกัดสิทธิผู้บริจาคที่มีความหลากหลายทางเพศ

วันที่ 6 กรกฎาคม 2566 เวลา 10.30 น. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) โดยนายวัสส์นธ์ ภัยหลีกถึ กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และนายพิทักษ์พล บุญยมาลิก เลขาธิการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ แลงข่าวเด่นประจำสัปดาห์ครั้งที่ 25/2566 โดยมีวาระสำคัญดังนี้

1. กสม. ชี้ กรณีดีเอสไอยึดโทรศัพท์มือถือของเจ้าหน้าที่ในสังกัดไปตรวจสอบ หลังพบเอกสารราชการหลุด เป็นการละเมิดสิทธิในความเป็นส่วนตัวของเจ้าหน้าที่

นายวัสส์นธ์ ภัยหลีกถึ กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เปิดเผยว่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ได้รับเรื่องร้องเรียนเมื่อเดือนมกราคม 2566 จากผู้ร้องรายหนึ่งระบุว่า เมื่อเดือนกันยายน 2565 อธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษกับพวก รวม 6 คน ได้เข้ามาที่สำนักเลขานุการกรม กรมสอบสวนคดีพิเศษ (ดีเอสไอ) และสั่งให้เจ้าหน้าที่ซึ่งปฏิบัติงานในสำนักดังกล่าว ส่งมอบโทรศัพท์เคลื่อนที่ส่วนบุคคล พร้อมทั้งให้เขียนชื่อและรหัสผ่าน (password) ให้ โดยแจ้งว่าจะนำไปตรวจสอบเกี่ยวกับคดีพิเศษเป็นกรณีเร่งด่วน และสั่งให้ทำหนังสือยินยอมให้ตรวจสอบข้อมูลด้วย ผู้ร้องเห็นว่า การยึดโทรศัพท์เคลื่อนที่ของเจ้าหน้าที่ไปตรวจสอบเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะไม่ใช่การปฏิบัติตามหน้าที่และอำนาจที่เกี่ยวข้องกับคดีพิเศษแต่อย่างใด จึงขอให้ตรวจสอบ

กสม. พิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ได้ให้การรับรองสิทธิของบุคคลที่จะไม่ถูกแทรกแซงความเป็นส่วนตัวไว้ การกระทำอันเป็นการละเมิดหรือกระทบต่อสิทธิในความเป็นส่วนตัว หรือการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าในทางใด ๆ จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

จากการตรวจสอบรับฟังได้ว่า ในวันเกิดเหตุเมื่อเดือนกันยายน 2565 อธิบดีและรองอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ได้เข้าไปที่ส่วนช่วยอำนวยการและประสานราชการ สำนักเลขานุการกรม เนื่องจากพบเบาะแสว่ามีเอกสารราชการซึ่งเป็นหนังสือร้องเรียนข้าราชการกรมสอบสวนคดีพิเศษ ถูกถ่ายภาพส่งออกไปให้บุคคลภายนอก โดยมีการนำโทรศัพท์เคลื่อนที่ของเจ้าหน้าที่ซึ่งปฏิบัติงานอยู่ที่ยังส่วนงานดังกล่าวไปตรวจสอบ ซึ่งกรมสอบสวนคดีพิเศษชี้แจงว่า การนำโทรศัพท์เคลื่อนที่ของเจ้าหน้าที่ไปตรวจสอบเป็นการกระทำที่ได้รับความยินยอม เพื่อตรวจสอบการกระทำที่อาจเข้าลักษณะเป็นความผิดวินัยตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551

จากข้อเท็จจริงดังกล่าว กสม. เห็นว่า อธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ ในฐานะผู้บังคับบัญชาสูงสุดของกรมสอบสวนที่จะใช้อำนาจดำเนินการตามขั้นตอนที่พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 บัญญัติไว้ โดยสามารถตั้งคณะกรรมการเพื่อสืบสวนข้อเท็จจริงและดำเนินการทางวินัยกับเจ้าหน้าที่ได้ หากมีการกระทำความผิดจริง ทั้งนี้ การเลือกใช้วิธีสืบสวนข้อเท็จจริง ตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดไว้จะสามารถระบุตัวเจ้าหน้าที่ซึ่งตกเป็นผู้ต้องสงสัยให้เหลือน้อยลง และคณะกรรมการทางวินัยยังสามารถเรียกเอกสารหลักฐานและพยานบุคคลที่เกี่ยวข้องมาสอบสวนได้ ประกอบกับกรมสอบสวนคดีพิเศษเป็นหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญด้านการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาที่มีความยุ่งยากซับซ้อน การสืบสวนเกี่ยวกับเหตุการณ์ส่งเอกสารราชการให้บุคคลภายนอกจึงไม่ใช่เรื่องยากเกินความสามารถ นอกจากนี้ ยังปรากฏข้อเท็จจริงว่า ระหว่างนำโทรศัพท์เคลื่อนที่ไปตรวจสอบนั้น เจ้าหน้าที่รายหนึ่งได้ยอมรับต่อผู้บังคับบัญชาว่าเป็นผู้กระทำการดังกล่าว ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าหากดำเนินการตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดไว้ย่อมสามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงได้ไม่ยาก และการเลือกใช้ขั้นตอนตามที่กฎหมายกำหนดจะไม่กระทบสิทธิในความเป็นส่วนตัว และสิทธิในการติดต่อสื่อสารถึงกันของเจ้าหน้าที่อื่นที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ดังกล่าว ดังนั้น การที่อธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษเลือกใช้วิธีการนำโทรศัพท์เคลื่อนที่ของเจ้าหน้าที่ไปตรวจสอบย่อมเป็นการกระทำในลักษณะเหมาวมซึ่งเกินความจำเป็นและไม่ได้สัดส่วน

แม้กรมสอบสวนคดีพิเศษอ้างว่า การนำโทรศัพท์เคลื่อนที่ของเจ้าหน้าที่ไปตรวจสอบกระทำภายใต้ความสมัครใจยินยอมของเจ้าหน้าที่ แต่เมื่อพิจารณาถึงสถานะและการดำรงตำแหน่งบริหารของอธิบดีกับพวก การให้ความยินยอมดังกล่าวน่าจะเชื่อได้ว่าไม่ได้เกิดจากความสมัครใจยินยอมอย่างแท้จริง แต่อาจเป็นเพราะความเกรงกลัวต่ออำนาจบังคับบัญชาที่สามารถให้คุณให้โทษได้ ซึ่งสอดคล้องกับบันทึกการให้ถ้อยคำของเจ้าหน้าที่ผู้ถูกตรวจสอบ โทรศัพท์เคลื่อนที่ว่าไม่ได้สมัครใจยินยอมให้ตรวจสอบแต่อย่างใด ดังนั้น การยินยอมในสถานการณ์เช่นนั้นจึงเป็นเพราะตกอยู่ในสถานะจำยอม และนำมาสู่การร้องเรียนตามคำร้องนี้

ดังนั้น การที่อธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษเลือกใช้วิธีการนำโทรศัพท์เคลื่อนที่ของเจ้าหน้าที่ไปตรวจสอบ โดยไม่ดำเนินการตามขั้นตอนที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 จึงกระทบต่อสิทธิในความเป็นส่วนตัวของเจ้าหน้าที่ ขัดต่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ไม่เป็นไปตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) และไม่สอดคล้องกับประมวลจริยธรรมข้าราชการพลเรือนที่กำหนดให้ข้าราชการพลเรือนพึงปฏิบัติตนเพื่อรักษาจริยธรรม ปฏิบัติหน้าที่อย่างตรงไปตรงมาตามกฎหมายและตามทำนองคลองธรรม โปร่งใส และตรวจสอบได้ โดยคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนและเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การกระทำดังกล่าวของอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษกับพวก จึงเป็นการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น กสม. ในคราวประชุมด้านการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2566 จึงมีข้อเสนอแนะในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อกระทรวงยุติธรรม โดยให้ตั้งคณะกรรมการสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงและดำเนินการกับอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษกับพวก ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องร้องเรียนข้างต้น นอกจากนี้ให้กำชับหน่วยงานในสังกัด

ให้ระมัดระวังเกี่ยวกับการใช้อำนาจที่อาจกระทบต่อสิทธิในความเป็นส่วนตัว หรือการเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลของเจ้าหน้าที่ โดยให้คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนและสิทธิความเป็นส่วนตัวเป็นสำคัญด้วย

2. กสม. ตรวจสอบกรณีสภาทนายความไทย ปฏิเสธรับบริจาคเลือดจากหญิงข้ามเพศ และแก้ไขแบบคัดกรองความเสี่ยงที่ไม่ดีตราและจำกัดสิทธิผู้บริจาคที่มีความหลากหลายทางเพศ

นายพิทักษ์พล บุญมาลิก เลขาธิการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เปิดเผยว่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ได้รับเรื่องร้องเรียนเมื่อเดือนธันวาคม 2563 จากสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย ระบุว่า ผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้หญิงข้ามเพศ (transgender) รายหนึ่ง ไปบริจาคโลหิตกับศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ สภากาชาดไทย (ผู้ถูกร้อง) เมื่อเดือนกรกฎาคม 2562 แต่ได้รับแจ้งจากเจ้าหน้าที่คัดกรองว่าผู้เสียหายไม่สามารถบริจาคโลหิตได้ แม้ผู้เสียหายมีใบรับรองผลการตรวจหาเชื้อเอชไอวีที่เป็นลบ โดยได้รับแจ้งว่าเนื่องจากกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศเป็นกลุ่มประชากรหลักที่มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี (HIV) และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ศูนย์บริการโลหิตฯ จึงปฏิเสธที่จะรับบริจาคโลหิตของบุคคลข้ามเพศ กะเทย ชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชายเป็นการถาวรตามระเบียบของสภาทนายความสากล สมาคมฯ เห็นว่าการบริจาคโลหิตควรเป็นสิทธิส่วนบุคคลที่จะได้รับการคัดกรองโดยไม่เลือกปฏิบัติและไม่ตีตราบุคคลอันเป็นการจำกัดสิทธิและลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จึงขอให้ตรวจสอบ

กสม. พิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27 และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (ICESCR) ข้อ 2 ได้รับรองหลักความเสมอภาคของบุคคล และการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา หรือเหตุใด ๆ จะกระทำมิได้ โดยที่มาตรา 3 ของพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 บัญญัติว่า การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ หมายถึง การกระทำหรือไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม โดยปราศจากความชอบธรรม เพราะเหตุที่บุคคลนั้นเป็นเพศชายหรือเพศหญิง หรือมีการแสดงออกที่แตกต่างจากเพศโดยกำเนิด

จากการตรวจสอบข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่า เหตุที่เจ้าหน้าที่ของศูนย์บริการโลหิตฯ ปฏิเสธที่จะรับบริจาคโลหิตของผู้เสียหาย 2 ครั้ง เนื่องจากผู้เสียหายตอบคำถามในแบบฟอร์มคัดกรองการรับบริจาคโลหิตว่ามีเพศสัมพันธ์กับเพศเดียวกัน ซึ่งเป็นหนึ่งในพฤติกรรมเสี่ยงของประวัติด้านเพศสัมพันธ์ที่ศูนย์บริการโลหิตฯ กำหนด และแม้ผู้เสียหายจะตรวจหาเชื้อเอชไอวีอยู่เป็นระยะและมีผลตรวจเป็นลบ แต่อาจอยู่ในระยะเวลาที่เชื้อเอชไอวีมีระดับปริมาณน้อยมาก ทำให้ตรวจไม่พบเชื้อ และแม้ปริมาณเชื้อในระดับน้อยจะไม่สามารถแพร่ผ่านทางเพศสัมพันธ์ แต่ก็มิได้หมายความว่าจะไม่แพร่ทางการรับโลหิต ดังนั้น ศูนย์บริการโลหิตฯ จึงไม่สามารถนำผลการตรวจหาเชื้อเอชไอวีมาประกอบการรับบริจาคโลหิตได้ และงดรับบริจาคโลหิตในกลุ่มชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชายเป็นการถาวร ทั้งนี้ ผู้เสียหายได้ยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ หรือคณะกรรมการ วลพ. แล้ว โดย คณะกรรมการ วลพ.

มีคำวินิจฉัยเมื่อเดือนมีนาคม 2563 ว่า การปฏิเสธไม่รับบริจาคโลหิตดังกล่าวเข้าลักษณะการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ

กสม. เห็นว่า ศูนย์บริการโลหิตฯ ในฐานะที่เป็นธนาคารโลหิตแห่งชาติ มีหน้าที่อยู่บนหลักความรับผิดชอบสูงสุดที่จะต้องคำนึงถึงมาตรฐานและความปลอดภัยของโลหิตที่จะนำไปรักษาผู้ป่วยเป็นประการสำคัญที่สุด รวมทั้งต้องสร้างสภาพที่ประกันการบริการทางการแพทย์และการดูแลรักษาพยาบาลอย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานสูงสุดเท่าที่เป็นไปได้ จึงเป็นเหตุให้ศูนย์บริการโลหิตฯ ปฏิเสธไม่รับบริจาคโลหิตของผู้เสียหาย เนื่องจากผู้เสียหายได้ตอบแบบสอบถามการคัดกรองว่ามีประวัติการมีเพศสัมพันธ์กับชายเพศเดียวกัน อย่างไรก็ดี การสอบถามประวัติด้านเพศสัมพันธ์สำหรับทุกคน ควรมุ่งถามถึงลักษณะพฤติกรรมเพศสัมพันธ์ที่มีความเสี่ยงรายบุคคล เช่น การมีเพศสัมพันธ์ผ่านทางทวารหนัก การไม่ใช้ถุงยางอนามัย ในกรณีที่มีใช้ของผู้ตน เป็นต้น โดยไม่มีความจำเป็นต้องเชื่อมโยงกับกลุ่มประชากรหลักที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี นอกจากนี้ ลักษณะคำถามที่ถามประวัติด้านเพศสัมพันธ์ของชายที่เคยมีเพศสัมพันธ์กับชายอาจเป็นประเด็นที่อ่อนไหวต่อการสื่อสาร ที่ทำให้เข้าใจได้ว่าเป็นการตีตรากลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศและคุ้มครองต่อการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมด้วยเหตุแห่งสภาพบุคคล ซึ่งอาจนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชน

อย่างไรก็ดี กสม. เห็นว่า กลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศไม่ควรถูกปิดกั้นการบริจาคโลหิตเป็นการถาวร อันเนื่องมาจากการประเมินความเสี่ยงด้วยฐานข้อมูลสถิติกลุ่มประชากร หรือพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ โดยทราบว่า ขณะนี้ ศูนย์บริการโลหิตฯ อยู่ระหว่างการศึกษาวิจัยความเสี่ยงในการถ่ายทอดเชื้อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ผ่านโลหิตของชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชายและศึกษาช่วงเวลางด/เลื่อนการบริจาคโลหิต (deferral period) ที่ปลอดภัยสำหรับชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชายผู้มีความเสี่ยงต่ำ ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวจะนำมาปรับใช้เป็นคำถามในการคัดกรองและประเมินความเสี่ยงในการรับบริจาคโลหิตเป็นรายบุคคลให้สอดคล้องกับแนวทางการคัดกรองการรับบริจาคโลหิตขององค์การอนามัยโลกได้

ด้วยเหตุผลข้างต้น กสม. ในคราวประชุมด้านการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2566 จึงเห็นควรมีข้อเสนอแนะในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนต่อศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ สภากาชาดไทย สรุปได้ดังนี้

ให้ศูนย์บริการโลหิตฯ ปรับปรุงใบสมัครผู้รับบริจาคโลหิตและคู่มือการคัดเลือกผู้บริจาคโลหิต โดยมุ่งเน้นสอบถามลักษณะพฤติกรรมเพศสัมพันธ์ที่มีความเสี่ยงสำหรับทุกเพศทุกวัย และหลีกเลี่ยงการเชื่อมโยงไปยังกลุ่มประชากรที่มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวีตามฐานข้อมูลสถิติกลุ่มประชากร รวมถึงกลุ่มบุคคลหรือกลุ่มอาชีพ นอกจากนี้ให้เร่งรัดการศึกษาวินิจฉัยเพื่อกำหนดช่วงเวลางด/เลื่อนการบริจาคโลหิต (deferral period) ที่ปลอดภัยสำหรับผู้ที่มีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ และนำผลการศึกษาวินิจฉัยมาใช้ประกอบการพิจารณาผู้ที่มีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศให้สามารถบริจาคโลหิตได้ภายใต้เงื่อนไขการกำหนดระยะเวลาพักคอย

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

6 กรกฎาคม 2566